

Kvint Tulije Ciceron

KRATAK PRIRUČNIK ZA PREDIZBORNU KAMPANJU COMMENTARIOLUM PETITIONIS

Kvint pozdravlja brata Marka

1. Iako poseduješ sve one kvalitete koji se mogu steći talentom, iskustvom ili promišljanjem, ipak sam, budući da smo bliski, smatrao kako nije neprikladno da ti predočim ono što mi je padalo na pamet dok sam danonoćno razmišljao o tvojoj kandidaturi, ne zato da bi ti iz toga naučio nešto novo, nego da bi se na jednom mestu razložno i sistematično sagledalo ono što o ovoj problematici izgleda da je nepovezano i nedefinisano.¹
2. Imaj na umu kakav je ovo grad, šta je tvoj cilj, ko si. Gotovo svakog dana, dok silaziš na forum, treba da ponavljaš u sebi sledeće: “Ja sam skorojević, kandidovao sam se za konzula, ovo je Rim“. Status skorojevića prevazićićeš najpre svojom besedničkom slavom. Besedništvo je uvek uživalo veliki ugled. Ne može se smatrati nedostojnim konzulata neko ko se smatra dostojnim da bude branilac bivših konzula.² Stoga, budući da nastupaš sa ove veoma povoljne pozicije, i imajući u vidu to da si sve što si postigao, postigao zahvaljujući besedništvu, izađi da govoriš tako pripremljen kao da će se u svakom pojedinačnom slučaju donositi opšti sud o tvojim kvalitetima.
3. Pobrini se da budu spremna i pripravna ona besednička sredstva, koja imaš pri ruci, i često pomisli na ono što je Demetrije napisao o Demostenovom trudu i radu³; potom, potrudi se da se jasno vidi brojnost i raznolikost tvojih prijatelja⁴.

1 Posle ove rečenice sledi misao koja kontekstualno pripada drugom delu spisa i u Tyrrell, Purser stavljena je u zagradu, uz propratno objašnjenje, te smo smatrali da je ovde svrsishodno sasvim je izostaviti, budući da stoji u 42. odeljku ovog spisa. Vidi Tyrrell, Purser, str. 155 i str. 170.

2 Ovo mesto implicira da je Marko Tulije Ciceron branio bivše konzule pre 63. godine p.n.e, o čemu nemamo nikakva druga svedočanstva, pa je to postao jedan od argumenata onim naučnicima koji osporavaju Kvintovo autorstvo, kao i vreme nastanka ovog spisa. Vidi Nisbet, str. 84-87; Henderson, 1972, str. 743.

3 Vidi Cic. *Div.* 2.96.

4 Ovo je jedan od motiva koji se provlače kroz ceo spis.

Naime, imaš na svojoj strani sve ono što je imao samo mali broj skorojevića: sve publikane⁵, gotovo ceo viteški stalež⁶, mnoge municipije naklonjene isključivo tebi⁷, mnoge ljude različite staleške pripadnosti oslobođene zahvaljujući tebi⁸, nekoliko kolegija, osim toga, mnoge mladiće pridobijene besedništvom, kao i brojne prijatelje koji su svakodnevno uz tebe.

4. Pobrini se da ovakvu podršku zadržiš stalnim podsećanjem i molbama, te da na svaki način uspeš da objasniš onima koje si zadužio svojim nastupom na sudu, kao i onima koji ubuduće žele tvoju pomoć, da im se neće pružiti druga prilika da uzvrate, odnosno da zasluže tvoje dobročinstvo. Čini se da i sledeća stvar može mnogo da pomogne skorojeviću: podrška nobila⁹, i to naročito bivših konzula. Korisno je da te oni čiji položaj i status želiš da stekneš smatraju dostojnim svog položaja i statusa.
5. Treba pažljivo moliti za podršku nobila, k njima treba slati svoje ljude i treba ih ubediti da su naši stavovi o državnim pitanjima uvek bili istovetni stavovima optimata¹⁰, a da ni u kom slučaju nisu bili popularski¹¹: ako se i čini da je išta što smo rekli bilo u popularskom duhu, to je učinjeno s namerom da pridobijemo Gneja Pompeja¹², kako bi u našoj kampanji on, koji je najmoćniji čovek u državi, bio ili aktivni pomagač, ili bar ostao neutralan.
6. Osim toga, poradi na tome da stekneš podršku mladih nobila i da zadržiš one koje već imaš na svojoj strani – značajno će doprineti tvom ugledu. Imaš mnogo takvih pristalica – potrudi se da shvate koliko nade polažeš u njih. Veoma bi

5 'Publicani' su predstavljali preduzetnički sloj ljudi koji su uzimali u zakup poreze koje je trebalo plaćati rimskoj državi, i posle ih naplaćivali, obezbeđujući za sebe često veoma veliku materijalnu korist.

6 Otac Marka i Kvinta Cicerona bio je pripadnik viteškog staleža (ordo equester), a Marko Ciceron je celog života imao prisne veze sa pripadnicima ovog staleža, čak i onda kada mu formalno više nije pripadao, uzdignuvši se do senatorskog položaja.

7 U vezi sa municipijima, uporedi 35. odeljak.

8 Marko Tulije Ciceron nije bio samo branilac pripadnika rimske elite, već je upravo postao poznat braneći na sudu Roscija Amerina, kojeg su za ocebistvo optužili veoma uticajni ljudi, najbliži saradnici diktatora Sule. Vidi besedu *Pro Roscio Amerino*.

9 'Nobiles' su bili pripadnici rimske elite, koji su poticali kako iz patricijskih, tako i iz plebejskih porodica.

10 'Optimates' su bili pripadnici senatorskog staleža i pobornici najkonzervativnijih političkih ideja.

11 'Populares' su bili pobornici slabljenja uloge Senata i ujednačenije podele vlasti u rimskoj državi, koji su često svoje političke programe koristili za ličnu promociju i sticanje vlasti.

12 Gnej Pompej je uživao najveći ugled i popularnost u rimskom narodu šezdesetih i pedesetih godina I veka p.n.e, pre svega, zahvaljujući svojim vojnim uspesima.

ti koristilo ako bi postigao da žude za tvojom pobedom oni koji sad samo nisu protiv nje.

7. Takođe, tebi kao skorojeviću ide na ruku to što se nadmećeš sa nobilima takve sorte da nema tog čoveka koji bi se usudio da kaže kako oni treba više da napreduju zahvaljujući njihovom poreklu nego ti zahvaljujući svojim kvalitetima. Naime, ko bi mogao da pomisli da su Publije Galba¹³ i Lucije Kasije¹⁴, iako su veoma uglednog roda, konzulski kandidati? Vidiš, dakle, da ti ljudi iz najuglednijih porodica, budući da su bez energije, nisu ravni.
8. Međutim, Antonije i Katilina su ozbiljni rivali. Naprotiv! Radnom, vrednom, besprekornom, rečitom čoveku¹⁵, omiljenom kod onih koji na sudu dele pravdu ova dvojica su rivali kakvi se samo poželeti mogu – razbojnici od malih nogu, razuzdani, pohlepni. Videli smo da je onom prvom oduzeta imovina¹⁶; najzad, čuli smo ga kako se kune da usred Rima ne može po redu i zakonu da se parniči sa Grkom; znamo da je, prema odluci uvaženih cenzora, izbačen iz Senata; bio nam je rival i u borbi za preturu, kad su mu pomagači bili neki Sabidije i Panter, pošto nije imao čestitih ljudi da ih stavi u izbornu komisiju¹⁷. Ipak, u tom mandatu kupio je na pijaci družbenicu¹⁸ koju je naočigled svih držao kod kuće. A za vreme konzulske izborne kampanje bilo mu je milije da tokom svog vrlo sramnog izaslanstva ojadi sve krčme nego da bude tu i da traži podršku rimskog naroda¹⁹.
9. A tek onaj²⁰, o nebesa! Šta ga krasi? Prvo, takođe je iz ugledne porodice. Zar još uglednije? Ne, ali je zato hrabriji od onog prvog. Kako? Antonije se plaši i sopstvene senke²¹, a ovaj se ne plaši ni zakona, rođen u bedi²², odgajan u se-

13 Publije Sulpicije Galba poticao je iz ugledne patricijske porodice, ali je i pored toga imao mali broj pristalica. O njemu vidi Cic. *Att.* 1.1; *Mur.* 17; *Ascon.* 82.

14 Lucije Kasije Longin poticao je iz ugledne plebejske porodice, i to iz redova nobila. Vidi *Ascon.* 82.

15 Misli se na Marka Cicerona i njegov besednički dar.

16 Misli se na Antonija. O tome vidi u *Ascon.* 75.

17 Sudeći po imenima, Sabidije i Panter ne samo da nisu bili uvaženi rimski građani, nego verovatno nisu imali ni građansko pravo. U latinskom tekstu stoji izraz ‘ad tabulam’ koji označava veoma važnu funkciju u izbornom procesu koju su obavljali za to zaduženi ljudi. Vidi Cic. *Pis.* 36.

18 U latinskom tekstu stoji reč ‘amica’ koja veoma često ima ne samo pejorativno, već i lascivno značenje, kao što je to i ovde slučaj.

19 Motiv stalnog prisustva kandidata tokom predizborne kampanje pominje se na više mesta u ovom spisu.

20 Misli se na Katilinu. Uporedi Cic. *Mur.* 73.

21 Sličan izraz vidi u Cic. *Att.* 15.20.

strinskom bludu²³, stasao u krvavom građanskom ratu; njegovo stupanje na političku scenu obeleženo je ubijanjem rimskih vitezova. Naime, Sula je postavio Katilinu za glavnog zapovednika onih Gala, kojih se veoma dobro sećamo po zlu, budući da su posekli glave Titinija, Naneja i Tanusija²⁴. Katilina je tada svojim rukama ubio svog zeta, rimskog viteza Kvinta Cecilija²⁵, veoma uglednog, politički neutralnog, i kako po prirodi, tako i zbog godina povučenog čoveka.

10. Zar sad da govorim o tome da se na ovim konzulskim izborima sa tobom nadmeće on koji je Marka Marija²⁶, veoma omiljenog u rimskom narodu, po celom gradu šibao šibom na očigled rimskog naroda i doveo ga do spomen-groba²⁷. Onde ga je na svaki način mučio, i dok je ovaj još disao, mačem iz svoje desnice prerezao mu grkljan, a levom pridržao kosu sa temena, da bi na kraju u svojoj ruci poneo njegovu glavu, dok su mu između prstiju lili potoci krvi? On se, potom, tako zbližio s glumcima i gladijatorima da su mu oni prvi bili pomoćnici u razvratu, a drugi u zločinu; on do sada nikada nije stupio ni na jedno sveto i posebno mesto, a da na njemu nije ostavio bar zrno sumnje u nemoral, makar u datoj situaciji i ne bio počinjen nikakav prestup; on se sprijateljio sa Kurijima i Anijima²⁸ iz senatorskog staleža, sa Sapalima i Karvilijima²⁹ iz redova preduzetnika, sa Pompilijima i Vetijima iz viteškog staleža; on ima toliko drskosti, toliko pokvarenosti, najzad toliko umešnosti i uspeha u razvratu da je u stanju da zavede maloletnu decu gotovo u roditeljskom krilu³⁰! Zašto sad da ti pišem o Africi³¹, i o izjavama svedoka³²? To su poznate stvari i ti ih što češće koristi! Međutim, čini mi se da ipak ne bi trebalo da izostavim to kako je on sa suđenja otišao, prvo, toliko siromašan koliko su neki od njegovih

22 Katilina potiče iz osiromašene patricijske porodice. Vidi Ascon. 82.

23 Optužba za incest nije tako redak motiv u besedama Marka Tulija Cicerona, a verovatno da nije bio retkost ni u besedama ostalih autora iz datog perioda, koje nisu ostale sačuvane. Na primer, vidi Ciceronovu besedu *Pro Caelio*.

24 Titiniji i Naneji su bili žrtve Sulinih proskripcija. O njima vidi Cic. *Att.* 1.16.

25 Kvint Cecilije Metel Celer bio je ugledan rimski vitez. Vidi Cic. *Brut.* 305.

26 Marko Marije Gratidijan bio je Marijev pristalica i 82. godine ubio ga je Katilina, Sulin čovek verovatno na grobu Katula, kojeg su Marijevci 87. godine naterali na samoubistvo. O Marku Mariju Gratidijanu vidi Cic. *Off.* 3.80.

27 Najverovatnije se radi o Katulovom nadgrobnom spomeniku. U ovom spisu nije zastupljen genitiv 'Catuli'. O tome vidi Nisbet, str. 86 i dalje.

28 Reč je o Katilininim prijateljima, pripadnicima senatorskog staleža.

29 Ovaj sloj stanovništva pominje se i u Cic. *Quinct.* 12.

30 Ova amplifikacija je sasvim u Kvintovom duhu. Vidi Cic. *Q. Fr.* 1.2.

31 Katilina je kao propretor upravljao provincijom Afrikom 67-66 g.p.n.e.

32 Verovatno je reč o suđenju Katilini za malverzacije koje je počinio tokom upravljanja provincijom Afrikom, održanom 65. godine, kada je Ciceron čak razmišljao o tome da brani Katilinu na sudu.

sudija bili kada su na suđenje došli³³, i drugo, toliko omražen da se svakog dana podiže nova optužnica protiv njega. Njegov položaj je takav da se on tebe kao rivala, iako ništa ne preduzimaš, više plaši nego što bi te prezirao, ako bi ti i krenuo u napad.

11. Koliko imaš više šansi da pobediš na konzulskim izborima od skorojevića Gaja Celija³⁴ koji se onomad okušao u tome! On se nadmetao sa dva tako izvrsna kandidata, da ih je sve ostalo i više krasilo od njihovog izvrsnog porekla – izuzetna sposobnost, izuzetna moralna čistota, izuzetna predusretljivost, izuzetna organizovanost i pažljivost tokom predizborne kampanje. A, ipak, Celije pobedi jednog od njih, iako je bio manje uglednog porekla, a gotovo ni po čemu drugom bolji.
12. Stoga, ako budeš učinio ono što nalažu priroda i nauka, kojima si se uvek koristio, ono što zahteva tvoj položaj, ono što možeš, ono što treba, nećeš voditi tešku bitku sa ovakvim rivalima koji se ne izdvajaju toliko po svom poreklu, koliko su poznati po svojim porocima. Naime, zar se može naći tako nelojalan građanin koji bi hteo da samo jednim glasanjem državi zabije dva noža u leđa?
13. Budući da sam izložio one stvari koje tebi, kao skorojeviću, idu ili bi mogle ići na ruku, čini se da sada treba kazati nešto o značaju funkcije za koju se kandiduješ. Kandiduješ se za funkciju konzula koje te niko ne smatra nedostojnim, ali je mnogo onih koji ti zavide. Naime, ti, pripadnik viteškog staleža, kandiduješ se za najvišu državnu funkciju, i to takvu da ona mnogo više dostojanstva donosi odvažnom, rečitom, besprekornom čoveku nego nekom drugom. Nemoj da misliš da oni koji su već obavljali tu funkciju ne shvataju koliko ćeš dobiti na ugledu kad je se budeš domogao. Imam osećaj da ti zavide upravo oni članovi konzularskih porodica koji još uvek nisu dostigli ugled svojih predaka, osim onih sa kojima si veoma blizak. Isto tako, smatram da skorojevići iz redova bivših pretora ne žele da ih pretekneš na lestvici državnih funkcija, osim onih koji su tvojom zaslugom oslobođeni na sudu.
14. Uveren sam da znaš, imajući u vidu događaje iz naše bliže prošlosti, koliko je mnogo zavidljivaca u narodu, koliko mnogo onih koji su neprijateljski raspoloženi prema skorojevićima. Neizbežno je da postoje i oni koji su ljuti na tebe zbog parnica u kojima si učestvovao. Takođe, dobro razmisli da li je to što si se s velikim žarom posvetio širenju slave Gneja Pompeja, u stvari razlog što su ti prijatelji oni za koje smatraš da jesu.

33 Ovde je jasna aluzija na potkupljive sudije.

34 Gaj Celije Kald bio je tribun 107, a konzul 94. g.p.n.e.

15. Stoga, pošto se kandiduješ za najvišu državnu funkciju i pošto uviđaš da postoje struje koje su protiv tebe, potrebno je da u ovo uložiš svu pamet i trud, kao i rad i brižljivost.
16. Predizborna kampanja podeljena je na dve vrste aktivnosti: jedna treba da bude usmerena ka sticanju podrške prijatelja, a druga ka širenju popularnosti. Podršku prijatelja treba steći uslugama, ispunjavanjem dužnosti, starim poznanstvima, kao i ljubaznošću i urođenim šarmom. Međutim, reč "prijatelj" ima šire značenje u predizbornoj kampanji nego u običnom životu. Naime, ko god prema tebi pokaže simpatije, ko ti ukazuje poštovanje, ko dolazi u tvoj dom, treba da se ubraja u prijatelje. Ali, ipak je najkorisnije da budeš u dobrim odnosima sa onima koji su s tobom povezani bilo krvnim srodstvom, bilo bračnim vezama, bilo pripadništvom istom udruženju, bilo po nekoj drugoj liniji.
17. Potom, treba dati sve od sebe da te tvoji najbliži, a naročito svi ukućani, vole i da žele da zauzmeš što viši položaj, a to isto važi i za pripadnike tvoje tribe, komšije, klijente, zatim oslobođenike, i najzad tvoje robove – naime, gotovo svaki gradski trač potekne iz "domaćih" izvora.
18. Potom, treba steći prijatelje različite staleške pripadnosti – radi utiska, ljude zvučnog imena, na visokom položaju, koji čak i ako ne učestvuju aktivno u kampanji, ipak kandidatu obezbeđuju izvestan ugled; radi pravne sigurnosti, magistrata, na prvom mestu, konzule, a potom narodne tribune; radi obezbeđivanja glasova centurija, veoma uticajne ljude. Obavezno stekni i osiguraj podršku onih koji, zahvaljujući tebi, kontrolišu ili se nadaju da će kontrolisati bilo tribu, bilo centuriju, bilo zauzeti neku drugu poziciju. Naime, poslednjih godina ambiciozni pojedinci se snažno i svim silama trude da preko članova svojih triba postignu ono što su naumili. Potrudi se da ove ljude na sve moguće načine nagovoriš da svim srcem i dušom budu na tvojoj strani.
19. Kad bi ljudi bili zahvalni, trebalo bi da ti je sve ovo već na raspolaganju, kao što sam i ubeđen da jeste. Naime, u poslednje dve godine obavezao si četiri kolegija, i to ona kojima pripadaju ljudi veoma korisni za tvoju kampanju: Gaj Fundan³⁵, Kvint Galije³⁶, Gaj Kornelije³⁷, Gaj Orhivije³⁸. Znam šta su članovi tih kolegija preuzeli na sebe i obećali kada su ti poverili njihove parnice – bio sam prisutan. Stoga, treba da uradiš sledeće: da sad od njih tražiš ono što ti
- 35 Gaj Fundan bio je pozvan na sud i branio ga je Marko Ciceron 66. godine.
- 36 Kvint Galije odgovarao je na sudu za optužbe u vezi sa korupcijom i branio ga je Marko Ciceron 64. godine.
- 37 Gaj Kornelije bio je pozvan na sud i branio ga je Marko Ciceron 65. godine.
- 38 Gaj Orhivije bio je kolega Marka Cicerona tokom njegove preture i verovatno je i njemu Marko Ciceron pružio pomoć na sudu.

duguju, često ih opominjući, moleći, uveravajući, trudeći se da shvate kako im se nikada više neće pružiti prilika da ti uzvrate uslugu. Naravno, oni će svakako biti podstaknuti da iskažu svoju podršku i nadom u tvoje uzvratne usluge i tvojim prethodnim uslugama.

20. Pošto se, generalno gledano, tvoja predizborna kampanja zasniva, pre svega, na onim prijateljstvima koja si stekao braneći ljude na sudu, nastoj da gotovo svima onima koje si obavezao bude dodeljen i određen konkretan zadatak. I kako nikada nikome od njih ni zbog čega nisi dosađivao, pobrini se da shvate kako si sve što si smatrao da ti duguju čuvao upravo za ovu priliku.
21. Zatim, budući da tokom predizborne kampanje ljudi iskazuju svoju naklonost i podršku privučeni sledećim stvarima – uslugom, nadom, i iskrenim simpatijama, treba obratiti pažnju na to kako se stiče svaka od ove tri stvari. I najmanja usluga navodi ljude da misle kako je to dovoljan razlog da podrže nečiju kandidaturu, tako da oni koje si spasio na sudu, a kojih je podosta, ne mogu da pomisle kako će ih neko posle ceniti, ako ti ovom prilikom ne pruže adekvatnu podršku. Iako je to tako, ipak ih treba lično zamoliti i čak navesti da misle kako se čini da bismo mi sad mogli postati dužnici onih koje smo ranije zadužili.
22. Nastoj da se onima koji su privučeni nadom, veoma energičnim i aktivnim ljudima, čini kako je tvoja pomoć sigurna i spremna, potom da znaju kako ti pažljivo pratiš njihove aktivnosti, i da bude jasno kako ti vrlo dobro vidiš i vodiš računa o tome koliko svako od njih doprinosi tvojoj stvari.
23. Treća grupa pristalica, sastavljena od onih koji te podržavaju iz iskrenih simpatija prema tebi, takvog je karaktera da ćeš njenu podršku morati da osiguraš iskazivanjem zahvalnosti, prilagođavanjem svojih reči onim ciljevima zbog kojih izgleda da će ti svi oni biti naklonjeni, pokazivanjem simpatija prema njima, sklapanjem prijateljstava s nadom da će ona biti bliska i trajna. Međutim, pri ophođenju sa sve tri grupe pristalica prosudi i proceni koliko je svaki pojedinac uticajan da bi znao i na koji način koga da pridobiješ, i šta od koga možeš da očekuješ ili zahtevaš.
24. Naime, ima ljudi koji su veoma uticajni u svojim zajednicama i municipijima, a pri tom su energični i imućni, pa čak i ako ranije nisu koristili svoj uticaj, ipak lako i brzo mogu da posegnu za njim radi čoveka kome nešto duguju ili im je jednostavno simpatičan. Ove ljude treba tako pridobiti da shvate kako ti vidiš šta od svakog od njih možeš da očekuješ, da znaš šta dobijaš, i da ćeš pamtiti šta si dobio. Ima, pak, i onih koji nisu uticajni, ili nisu omiljeni među članovima svoje tribe, i nemaju takvu srčanost i sposobnost da munjevito reaguju. Potrudi

se da razlikuješ jedne od drugih da ne bi velike nade polagao u one koji ne mogu mnogo da ti pomognu.

25. Iako predizborna kampanja treba da se zasniva i da počiva na proverenim i stabilnim prijateljstvima, ipak se tokom same kampanje može sklopiti mnogo novih korisnih prijateljstava. Naime, i pored raznih nepogodnosti, vođenje kampanje ima bar ovu pogodnost: slobodno možeš da sklapaš prijateljstvo s kim god hoćeš, što inače u životu ne možeš, i ako bi se inače družio bilo s kim, ispao bi smešan, ali ako tokom kampanje to ne bi činio, i to s mnogima, činilo bi se da nisi dobar kandidat.
26. Ja ti tvrdim sledeće: nema čoveka, osim ako bi na neki način bio povezan s jednim od tvojih rivala, koga, samo ako bi se potrudio, ne bi mogao da ubediš da ti pomogne svojom uslugom, kako bi mu ti postao naklonjen ili ostao dužnik; jedini uslov bi bio da shvati kako ga ti visoko ceniš, da si prema njemu iskren, da bi to za njega bilo korisno, i da će iz toga proizaći ne samo kratko, predizborno, već čvrsto i trajno prijateljstvo.
27. Veruj mi, nema čoveka iole zdravog razuma koji bi propustio ovu zgodnu priliku da sklopi s tobom prijateljstvo, pogotovo zato što si imao tu sreću da su tvoji rivali takvi da se ljudi brane i beže od druženja s njima, pa ovo što ti ja savetujem oni ne bi mogli ne samo da sprovedu do kraja, nego ni da započnu.
28. Naime, kako Antonije može da se povezuje s ljudima i da im predlaže prijateljstvo, kad ne bi bio u stanju ni ime da im navede? Čini mi se da nema ništa gluplje od ideje da ti je veoma naklonjen neko koga ni ne poznaješ. Potrebno je da neko uživa izuzetnu slavu i ugled, kao i da iza sebe ima mnogo značajnih uspeha, da bi mu nepoznati ljudi, i to bez predizbornih aktivnosti, na izborima ukazali poverenje; nasuprot tome, rdav i lenj čovek, lišen osećanja dužnosti, lišen sposobnosti, na lošem glasu, i bez prijatelja, ne može da pobeđi čoveka za kojeg se zalaže mnogo sveta i o kojem svi imaju dobro mišljenje, a da nije posredi neki veliki propust.
29. Stoga, pobrini se da brojnim i raznolikim prijateljstvima osiguraš podršku svih centurija. Pre svega, poveži se sa senatorima i rimskim vitezovima, što je sasvim prirodno, a potom i sa vrednim i uticajnim ljudima iz ostalih staleža. Potrudi se da bilo u ličnom kontaktu, bilo preko zajedničkih prijatelja privoliš što veći broj marljivih građana, što veći broj uticajnih i vrednih oslobođenika koji se vrzmaju po forumu da te podrže; pridobij ih, pošalji kod njih svoje ljude, pokaži im da ceniš ono što čine za tebe.

30. Potom, napravi plan za ceo grad, sve kolegije, sve administrativne jedinice, sve kvartove. Ako se budeš prijateljio sa najuticajnijim ljudima svih ovih zajednica, preko njih ćeš lako pridobiti ostali deo glasačkog tela. Zatim, nastoj da svojim planom obuhvatiš celu Italiju, podeljenu na tribe, kako ne bi bilo municipija, kolonije, prefektore, uopšte ijednog mesta u Italiji u kojem nisi obezbedio dovoljno snažnu podršku.
31. Takođe, traži i nađi ljude u svim krajevima – upoznaj ih, pridobij, ubeđuj, pobrini se da oni u svom kraju lobiraju za tebe i tvoj slučaj kao da su se oni sami kandidovali. Oni će hteti da im budeš prijatelj, ako budu videli da ti je stalo do tog prijateljstva. Da bi to shvatili, posluži se onakvim govorom kakav je u skladu sa ciljem koji treba da postigneš. Ljudi u municipijima i u seoskim sredinama smatraju da smo im prijatelji ako ih znamo po imenu, a ako još misle i da time sebi obezbeđuju nekakvu zaštitu, ne propuštaju priliku da ponude pomoć. Ostali građani, a pre svega tvoji rivali, uopšte ne poznaju ove ljude; ti ih poznaješ i lako ćeš ih bolje upoznati, a bez toga se i ne može sklopiti prijateljstvo.
32. Međutim, ipak sve to nije dovoljno, iako je značajno, jer treba da postoji i nada u nekakvu dobit i prijateljstvo, kako se ne bi činilo da ih znaš samo po imenu, već da si im prijatelj, i to iskren. Kada u centurijama budeš imao pristalice koje su zbog svoje ambicije vrlo uticajne među članovima svojih triba, i kada ti postanu naklonjeni ostali koji su moćni u pojedinim delovima triba zbog svojih veza u nekom municipiju ili kvartu ili kolegiju, trebalo bi da su sve šanse na tvojoj strani.
33. Čini mi se da se centurije vitezova, naravno uz trud, mnogo lakše mogu pridobiti: prvo, upoznaj vitezove – nema ih mnogo, zatim ih pridobi. Mnogo je lakše s mladim ljudima sklopiti prijateljstvo, te drži uz sebe sve najbolje i najobrazovanije mlade ljude. Zatim, imajući u vidu da je viteški stalež tvoj, oni će slediti njegov autoritet, ako budeš pokazao odlučnost da zadržiš centurije ne samo zahvaljujući naklonosti celog staleža, već i pomoću prijateljskih veza sa pojedincima. Podrška omladine je neverovatno važan i značajan činilac pri osvajanju glasova, obilaženju birača, propagiranju programa, i aktivnom održavanju kandidata.
34. Kad sam već pomenuo pitanje stalnog prisustva tvojih pristalica, da kažem kako treba nastojati da svakodnevno budeš okružen ljudima svakog sloja, staleža, i godišta. Naime, po broju pristalica koje te okružuju može se zaključiti koliko ćeš imati glasača i podrške na sam dan glasanja. Pristalice koje su stalno uz tebe

dele se na tri grupe: prvu čine oni koji dolaze u tvoj dom, drugu oni koji te prate do foruma, a treću oni koji te prate kuda god kreneš.

35. Prema onima koji dolaze u tvoj dom, a koji su manje ugledni i koji sad, u skladu sa novim trendom, obilaze veći broj kandidata, treba da se postaviš tako da se čini kako si im veoma zahvalan čak i za najmanje angažovanje. Pokaži im da pažljivo pratiš ko dolazi u tvoj dom: kaži njihovim prijateljima koji će im to preneti, a često im i lično to saopšti. Ljudi obilaze više kandidata i kada vide da jedan od njih više nego drugi ceni njihove usluge, često se okreću samo njemu, ostavljajući ostale, tako da postepeno od neopredeljenih postaju opredeljeni, od nepouzdatih pouzdani glasači. Ako budeš čuo ili posumnjao da je neko ko ti je obećao svoju podršku, kako kažu, "lažnjak", potruđi se da prikriješ da si to čuo ili saznao. Potom, ako neko bude hteo da ti se pravda, misleći da je sumnjiv, uveri ga da nikada nisi posumnjao u njegovu lojalnost, niti misliš da bi trebalo da sumnjaš. Naime, neko ko ne smatra da se ponaša kao prijatelj, to nikako ne može ni biti. Međutim, treba znati šta je kome na pameti kako bi mogao da proceniš koliko u koga možeš imati poverenja.
36. Istakni i pokaži da, srazmerno trudu, više ceniš zalaganje onih koji te prate do foruma od zalaganja onih koji dolaze u tvoj dom. Kad god je to moguće, silazi na forum u tačno određeno vreme. Velika povorka onih koji te svakodnevno prate do foruma ostavlja veoma pozitivan utisak i donosi veliki ugled.
37. Treću grupu čine oni koji te prate svuda. Ovoj grupi pripadaju tvoje iskrene pristalice – pobrini se da shvate kako im ti zauvek duguješ zahvalnost za njihovu dragocenu podršku; a što se tiče onih koje si zadužio – jasno zatraži da oni kojima starosna dob i posao to dopuštaju budu stalno u tvojoj pratnji, a da oni koji to ne mogu pošalju svoje bližnje za ovaj zadatak. Ja se snažno zalažem da u ovome budeš uporan i smatram da uvek treba da budeš okružen velikim brojem pristalica.
38. Osim toga, mnogo bi doprinelo tvojoj slavi i ugledu, ako sa tobom budu bili oni koje si odbranio i koji su zahvaljujući tebi spaseni i oslobođeni na sudu. Otvoreno zatraži od njih da ti se ovom uslugom oduže, budući da im se za tako nešto nikad više neće ukazati neka druga pogodna prilika, s obzirom na to da su zahvaljujući tebi bez bilo kakve nadoknade jedni sačuvali imetak, drugi čast, treći goli život i svu imovinu.
39. Potom, budući da se celo ovo izlaganje odnosilo na podršku prijatelja, čini se da u vezi sa ovim pitanjem neizostavno treba obratiti pažnju na sledeću stvar: sve je puno varki, zamki i spletki. Sada nije pogodan trenutak za dugu raspravu o

tome na koji se način može razlučiti iskren čovek od lažljivca; sada je, pak, zgodan trenutak samo da se ukaže na ovaj problem. Tvoji izuzetni kvaliteti jedne te iste ljude nagone i da se pretvaraju da su ti prijatelji i da ti zavide. Stoga, drži se one Epiharmove: “Ključ mudrosti je ne verovati olako“.

40. Zatim, kad obezbediš podršku prijatelja, istraži metode i kategorije zavidljivaca i protivnika. Oni se dele na tri grupe: prvu čine oni kojima si audio, drugu oni kojima si bez razloga jednostavno antipatičan, a treću oni koji su bliski prijatelji tvojih rivala. Duboko se izvini onima kojima si audio, pošto si, govoreći protiv njih, branio svog prijatelja, podseti ih da si na to bio primoran unapred preuzetim obavezama, i ulij im nadu da bi se s istim tim žarom i predanošću založio i za njihove stvari, pod uslovom da s tobom sklope prijateljstvo. Potrudi se da one kojima si bez razloga antipatičan od toga odvратиš bilo uslugom, bilo nadom u neku buduću korist, bilo pokazivanjem naklonosti. Na isti način kao prethodnim dvema grupama treba prići i onima čija ti je podrška uskraćena radi njihovog prijateljstva s tvojim rivalima; ako možeš da ih ubediš, pokaži im da si prijateljski nastrojen čak i prema svojim rivalima.
41. Budući da je dosta rečeno o sklapanju prijateljstava, sada treba nešto ukratko reći o drugom delu predizborne kampanje koji se tiče metoda sticanja popularnosti u narodu. To iziskuje poznavanje ljudi poimence, lepe manire, stalno prisustvo, ljubaznost, ugled, uverenost u sopstveni izborni program.
42. Prvo, dok se trudiš da upoznaš ljude – nastoj da to bude naočigled sviju i da svakoga dana bude sve bolje. Čini mi se da ništa drugo nije tako popularno, niti tako dobro prihvaćeno. Potom, budi spreman da se tako uspešno pretvaraš da imaš ono što ti priroda nije dala, da se takav nedostatak uopšte ne može primetiti. Iako je nečije poreklo veoma važan činilac u predizbornoj kampanji, ipak se čini da ono može biti nadvladano “pametnom igrom“ u periodu od nekoliko meseci³⁹. Naime, krase te oni maniri koji pristaju finom i ljubaznom čoveku. Međutim, preko je potrebna i slatkorečivost; iako je inače u životu ona nepoželjna i sramotna, u predizbornoj kampanji je neophodna. Naime, kada nekoga čini gorim, tada je loša, ali kada ga čini naklonjenijim, onda nije za osudu, a slatkorečivost je zaista preko potrebna kandidatu čije lice, celokupan izgled i govor treba tako da se promene i prilagode kako bi odgovarali svačijem osećanju i raspoloženju.
43. Nije potrebno dati nikakav savet u vezi sa stalnim prisustvom, reči govore same za sebe. Mnogo je važno nigde ne odlaziti, ali ipak se pravi plodovi ne ubiru

39 Ova misao je u latinskom tekstu koji smo koristili stajala u zagradi u 1. odeljku. Vidi napomenu br. 2.

pukim sedenjem u Rimu i na forumu, već neprestanim agitovanjem, čestim nagovaranjem istih ljudi, i nastojanjem, onoliko koliko je to u tvojoj moći, da niko ne može da kaže kako ga ti nisi jasno i glasno zamolio za njegovu podršku.

44. Dobrota se ogleda u različitim sferama života – u privatnom životu, iako se to sveta ne tiče, ipak mu se sviđa, ako prijatelji hvale nečiju dobrotu; na gozbama, pa nastoj da ih ti i tvoji prijatelji priređujete u svakoj prilici i u svakoj tribi; takođe, u zalaganju za druge koje treba da razglasiš i obelodaniš, i da se pobrineš da tvoja vrata i danju i noću budu širom otvorena, i to ne samo kapija tvoje kuće, već celo tvoje biće i lice koje predstavlja vrata duše – a ako ono pokazuje da su ti misli skrivene i daleke, od malog je značaja to što je kapija širom otvorena. Naime, ljudi neće da im nešto bude samo obećano, pogotovo kad nešto traže od kandidata, već hoće da im to bude obećano svesrdno i svečano.
45. Stoga, lako primenjiv savet je da ono što ćeš učiniti pokažeš da ćeš učiniti predano i s voljom; a onaj teže primenjiv i više u skladu sa situacijom nego sa tvojom prirodom je da ono što ne možeš da učiniš ili veoma ljubazno odbiješ ili uopšte ne odbiješ – ono prvo je odlika dobrog čoveka, a ovo drugo dobrog kandidata. Naime, kad se zatraži od nas nešto što ne možemo da obavimo bez mrlje na svom imenu i bez štetnih posledica po nas same, na primer, ako bi neko zatražio da preuzmemo na sebe parnicu protiv nekog svog prijatelja, to treba taktično odbiti, pokazujući neizvodljivost zahteva, iskazujući kako nam je žao, uveravajući ga kako ćemo mu to sigurno nadoknaditi na neki drugi način.
46. Čuo sam da je neki čovek rekao sledeće o advokatima kojima je hteo da poveri svoj slučaj: “Reči onog koji je odbio bile su ljubaznije od reči onog koji je prihvatio slučaj.” To pokazuje da su ljudi više privučeni nečijim spoljašnjim izgledom i rečima nego učinjenom uslugom ili nekom materijalnom korišću. Tebi, platoničaru, lako je uputiti ovaj, ali zato veoma teško onaj drugi, gore pomenuti savet, ali ipak ću ti reći ono što nalaže situacija u kojoj se nalaziš. Naime, oni kojima bi odbio da pomogneš zbog obaveza, ipak od tebe mogu da odu mirni i spokojni; a oni kojima bi odbio da pomogneš govoreći da si sprečen zbog poslova svojih prijatelja, ili većih, ili već preuzetih parnica, sigurno odlaze kao tvoji neprijatelji, svi su ljudi takvi da više vole da ih lažeš nego da ih odbiješ.
47. Gaj Kota⁴⁰, stručnjak za predizbornu kampanju, često je govorio da je, ukoliko to nije bilo protivno nekoj njegovoj dužnosti, obično svoje angažovanje obe-

40 Gaj Kota bio je konzul 75. godine.

ćavao svima, a stvarno pružao samo onima za koje je smatrao da će mu biti od koristi; da nikoga nije odbijao, budući da se često dešavalo nešto što je onoga kome je pomoć obećao onemogućavalo da se njome posluži, ili da je često bio manje zauzet nego što je u početku mislio; da kuća onoga koji prihvati na sebe samo onoliko koliko vidi da može da ispuni ne može da vrvi od sveta; da se nekad dogodi nešto što nisi mogao ni da pretpostaviš da će se dogoditi, a da se iz nekog razloga izjalovi ono za šta si verovao da je gotovo već na pomolu; naposljetku, da poslednja stvar koja može da se desi jeste to da se naljuti onaj koga si lagao.

48. Ako nešto obećaš, neizvesno je da li će se neko naljutiti, a ako se i naljuti, ljutnja je oročena na izvesno vreme i ograničena na relativno uzak krug ljudi; međutim, ako odbiješ, sigurno postaješ omražen, i to odmah, većem broju ljudi. Naime, mnogo više ljudi traži da može da računa na nečiju pomoć nego što je onih koji se njome zaista posluže. Stoga, bolje je da su ponekad neki ljudi ljuti na tebe na forumu, nego da su sve vreme svi, i to u tvojoj kući, naročito s obzirom na to da se ljudi mnogo više ljute na one koji ih odbiju nego na onoga za kojeg smatraju kako je sprečen da ispuni obećanje iz nekog toliko jakog razloga, da je izvesno kako bi želeo da ga ispuni, samo kada bi mogao.
49. Kako se ne bi činilo da sam odstupio od unapred utvrđenog plana izlaganja, budući da o ovome raspravljam u delu koji je posvećen aktivnostima u okviru predizborne kampanje usmerenim ka sticanju što veće popularnosti, rećiću sledeće – sve se ovo više odnosi na sticanje popularnosti u narodu nego na obezbeđivanje podrške prijatelja. Iako ovde ima nešto što se odnosi i na tu problematiku – ljubazno odgovoriti na molbu prijatelja, predano se starati o njihovim poslovima, i pružiti pomoć kada se prijatelji nađu u delikatnoj situaciji – ipak na ovom mestu govorim o načinima na koje možeš da obezbediš podršku naroda: da tvoja kuća i danju i noću bude puna sveta, da ti mnogi budu lojalni nadajući se da će imati tvoju zaštitu, da ljudi od tebe odlaze naklonjeniji nego što su bili kada su došli, da što više ljudi čuje pohvalno mišljenje o tebi.
50. Potom, sledeća stvar o kojoj treba da govorim je stvaranje pozitivnog utiska o sebi čemu treba posvetiti posebnu pažnju. Međutim, sve ono što je već navedeno, važi i za stvaranje dobrog utiska – besednička slava, podrška publikana i viteškog staleža, naklonost nobila, prisustvo velikog broja omladinaca, postojana podrška onih koji su zahvaljujući tebi odbranjeni na sudu, mnoštvo ljudi iz municipija za koje je jasno da su došli kako bi ti pružili podršku. Potrebno je da govore i da misle da poznaješ ljude, da im se ljubazno obraćaš, da stalno energično tražiš njihovu podršku, da si ljubazan i plemenit, da je tvoja kuća čak i noću puna ljudi svih staleža, da se tvoja pojava i reči sviđaju svima, a kon-

kretne aktivnosti mnogima, da sve što se može postići postižeš isključivo svojim zalaganjem, veštinom i marljivošću, ne zato da bi se o svemu tome širio glas među narodom, već da bi sam narod bio uključen u ova tvoja nastojanja.

51. Već si stekao podršku gradske svetine i onih koji predvode ulične skupove hvalospevima Pompeju⁴¹, preuzimanjem Manilijevog slučaja⁴², odbranom Kornelija⁴³; treba da podstaknemo tu sveopštu podršku kakvu do sad niko nije uživao a da nije imao na svojoj strani najuticajnije ljude. Takođe, treba da se potruđiš da svi znaju kako ti je Gnej Pompej veoma naklonjen i da je tvoja kandidatura u potpunosti u skladu sa njegovim političkim ciljevima.
52. Najzad, potrudi se da cela tvoja predizborna kampanja bude puna pompe, da bude divna, da bude krasna, da bude narodu po ukusu, da bude prijemčiva i dostojanstvena; takođe, potrudi se da se o tvojim rivalima raširi trač koji bi potpuno bio u skladu sa njihovim načinom života, i to u vezi sa nekakvim zločinačkim poduhvatom, porokom ili korupcijom.
53. Takođe, u ovoj predizbornoj kampanji najviše treba da se potruđiš da se polažu nade u tvoj politički program i da vlada veoma pozitivno mišljenje o tebi; s druge strane, tokom kampanje nije uputno precizno se izjašnjavati o svom političkom programu ni prilikom obraćanja Senatu, ni na skupštini. Naprotiv, treba da se držiš ove pozicije – da Senat, sudeći prema onome kako si se do sad ponašao, smatra kako ćeš biti branilac njegovog autoriteta, da rimski vitezovi i lojalni i bogati građani, imajući u vidu tvoj dosadašnji politički angažman, smatraju kako ćeš biti zagovornik mira i mirnih rešenja, da svetina, sudeći prema tome da si se svojim govorima na skupštinama i na sudu stavljao na stranu naroda, smatra kako nećeš biti protivnik njenih interesa.
54. Te stvari su mi padale na pamet u vezi sa prve dve misli koje sam rekao da bi trebalo da ti se svakog jutra, dok silaziš na forum, vrmaju po glavi: “Ja sam skorojević, kandidujem se za konzula“. Ostaje treća: “Ovo je Rim“, grad sazdan od različitih naroda, u kojem ima mnogo podmetanja, mnogo prevara, mnogo poroka svake vrste, u kojem treba trpeti aroganciju, tvrdoglavost, zlobu, oholost, mržnju i zlovolju mnogih. Znam da onaj koga okružuje mnoštvo takvih i tolikih poroka tolikog broja ljudi mora da bude mudar i vešt čovek kako bi odbio napade, izmišljotine, podmetačine, i da on sam bude “pravo rešenje“ za toliku raznolikost navika, govora, želja.

41 Između ostalog, vidi besedu *De Imperio C. Pompei*.

42 Ovde se misli na Manilijev zakon 66. godine, koji je Pompeju dao velika ovlašćenja i glavno-komandujuću ulogu na Istoku, a za koji se zdušno založio Marko Ciceron.

43 Marko Ciceron je branio na sudu Kornelija, Pompejevog čoveka.

55. Stoga, zadrži onaj pravac kojim si krenuo – ističi se u besedništvu; to i drži i privlači ljude u Rimu, i odvraća ih od pravljenja spletki i vređanja. Budući da je država prilično korumpirana, pa se, pošto se korupcija ukorenila, obično zaboravlja na poštenje i dostojanstvo, potrudi se da u potpunosti shvatiš svoju poziciju, to jest da razumeš da si ti taj koji svojim rivalima može da utera najveći strah od suda i parnica. Potrudi se da oni znaju da ih ti pomno pratiš i posmatraš – neka se boje ne samo tvoje energičnosti, autoriteta i besedničkog umeća, već i naklonosti viteškog staleža prema tebi.
56. Međutim, ne savetujem ti da se prema njima postaviš tako da se čini kako već spremaš optužnicu, nego tako da usled njihovog straha možeš lakše da postigneš ono što si naumio; i otvoreno se bori svom svojom snagom tako da se domognemo onoga čemu težimo. Smatram da glasanje nije u toj meri zatrovano korupcijom da neke centurije ne mogu da odbiju određene kandidate za koje su vezane posebnim vezama.
57. Stoga, ako budemo bdili nad dostojanstvom celog ovog poduhvata, ako budemo podstakli naše pristalice da se svojski založe, ako svakom našem ljubaznom i vrednom čoveku odredimo njegov zadatak, ako svojim rivalima pripretime tužbom, njihovim blagajnicima uteramo strah, a kurire na neki način pritisnemo, moguće je postići da na samom glasanju korupcije ili uopšte nema ili da bude beznačajna.
58. To su te stvari za koje sam smatrao ne da ih znam bolje od tebe nego da, imajući u vidu tvoje mnogobrojne obaveze, mogu lakše da ih sakupim na jedno mesto i da ti ih pošaljem u pisanom obliku. Iako je sve ovo napisano tako da nije primenjivo na sve koji se kandiduju na izborima, već na tvoj slučaj i na tvoju predizbornu kampanju, ipak bih hteo da mi kažeš ako ti se čini da nešto treba izmeniti ili izbaciti ili dodati. Naime, hoću da ovaj kratak priručnik za predizbornu kampanju u svakom smislu bude savršen.

Prevod: Dragana Dimitrijević

Bibliografija

- Balsdon, J. P. V. D. 'The Commentariolum Petitionis', *The Classical Quarterly* n. s. 13 (1963), str. 242-250.
- Damon, C. 'Comm. Pet. 10', *Harvard Studies in Classical Philology* 95 (1993), str. 281-288.
- Eussner, A. *Commentariolum Petitionis examinatum atque emendatum*, Würzburg, 1872.

- Henderson, M. I. 'De commentariolo petitionis', *The Journal of Roman Studies* 40 (1950), str. 8-21.
- , 'Handbook of electioneering', u W. G. Williams, M. Cary, M. Henderson, *Cicero: Letters to his Friends IV, Handbook of Electioneering, Letter to Octavian*, Cambridge, MA, 1972.
- Hendrickson, G. L. 'On the Authenticity of the Commentariolum Petitionis of Quintus Cicero', *The American Journal of Philology* 13 (1892), str. 200-212.
- Nisbet, R. G. M. 'The Commentariolum Petitionis: Some Arguments against Authenticity', *The Journal of Roman Studies* 51 (1961), str. 84-87.
- Shackleton Bailey, D. R. 'Comm. Pet. 10', *Harvard Studies in Classical Philology* 96 (1994), str. 197-199.
- Tyrrell, R. Y., Purser, L. C. *The Correspondence of Cicero*, ed. 3, Dublin, 1904.
- Watt, W. S. 'Notes on the Text of the Commentariolum Petitionis', *The Classical Quarterly* n. s. 8 (1958), str. 32-44.